

Τ.Ε.Ι ΛΑΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ

ΕΡΓΟ: “ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΟ ΤΕΙ ΛΑΜΙΑΣ”

ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : 4

«Αναφορά για τη βελτίωση της διαδικασίας
εκπαίδευσης από απόσταση - Σχεδίαση και Ανάπτυξη
Μαθημάτων Εκπαίδευσης από Απόσταση για
Ενήλικες»

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ :

Σπύρος Παπαδάκης

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2008

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΕΣ

Πρακτικός Οδηγός

Το κείμενο αυτό περιγράφει μία πρόταση για τη σχεδίαση, ανάπτυξη και υλοποίηση μαθημάτων μη-τυπικής εκπαίδευσης για ενήλικες στην Πληροφορική που υλοποιούνται με το συνδυασμό υπηρεσιών σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης και την υποστήριξη καθηγητών-συμβούλων εκπαιδευόμενους στην Πληροφορική στο πλαίσιο του προγράμματος Ενίσχυση Σπουδών Πληροφορικής στο Τ.Ε.Ι. Λαμίας

Σπύρος Παπαδάκης

Αύγουστος 2008

ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΕΣ

Πρακτικός Οδηγός

Εισαγωγή

Όταν αναλαμβάνει κάποιος να σχεδιάσει και να υλοποιήσει και να υλοποιήσει ένα μάθημα εκπαίδευση ενηλίκων από απόσταση δημιουργούνται μια σειρά από ερωτήματα που ζητούν λύσεις. Στην συνέχεια θέτουμε μερικά τέτοια συνήθη ερωτήματα και παρουσιάζονται ενδεικτικές απαντήσεις. Για τις απαντήσεις αυτών των ερωτημάτων αυτών έχουν ληφθεί υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες που έχει η υφιστάμενη τεχνολογική υποδομή (δυνατότητες και περιορισμοί) αλλά και οι επιμέρους ανάγκες, των εκπαιδευόμενων, των καθηγητών-συμβούλων, των στόχων του συγκεκριμένου προγράμματος και του φορέα υλοποίησής.

Το δασκαλοκεντρικό εκπαιδευτικό μοντέλο που έχουμε όλοι εμπειρία στην ελληνική εκπαίδευση, μέσα από διάφορους ρόλους βρίσκεται σε αντίθεση με τις αρχές της συμμετοχικότητας, της αλληλεπίδρασης εκπαιδευομένων και της αμοιβαιότητας, αρχές που υιοθετεί η εκπαίδευση ενηλίκων (Rogers, 2002; Jarvis, 2004; Mezirow 2007) και είναι σύμφωνο με τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης του κοινωνικού εποικοδομητισμού.

Σύμφωνα με την φορμαλιστική αντίληψη για την εκπαίδευση που επίσης επικρατεί στην ελληνική κοινωνία (Μουζέλης 1978 στο Κόκκος 2008) τόσο στην τυπική εκπαίδευση όσο και στην εκπαίδευση ενηλίκων δεν γίνεται επικέντρωση στην ουσία των μαθησιακών αντικειμένων, δηλαδή στην κριτική προσέγγιση των ζητημάτων και στην ανάπτυξη ικανοτήτων που συνδέονται οργανικά με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, αλλά στη φόρμα. Αυτό σημαίνει ότι η έμφαση δίνεται κυρίως στη μεταβίβαση τυποποιημένων γνώσεων με στερεότυπο τρόπο, χωρίς την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην πορεία της μάθησης. Σύμφωνα με τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης (Mezirow, 2007), που σήμερα αποτελεί μία κορυφαία προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων ένα από τους βασικούς στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι οι εκπαιδευόμενοι να επανεξετάζουν τα θεμέλια των δυσλειτουργικών αντιλήψεών τους και να αμφισβητούν την εγκυρότητά τους (κριτικός

στοχασμός), έτσι ώστε να διαμορφώνουν μια περισσότερο βιώσιμη εικόνα του κόσμου και της θέσης τους μέσα σε αυτόν.

Ας ξεκινήσουμε θέτοντας μερικά ενδεικτικά ερωτήματα:

- 1. Τι προσφέρει το πρόγραμμα μη-τυπικής εκπαίδευσης που σχεδιάζω;*
 - 2. Γιατί οι ενήλικοι έρχονται σε αυτό;*
 - 3. Πώς σχεδιάζω μια διδακτική ενότητα 10-20 ωρών (1ή2 εβδομάδων);*
 - 4. Πώς οργανώνω την εναρκτήρια εβδομάδα-15/νθήμερο ή σύγχρονη συνάντηση;*
 - 5. Πόσο εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να ετοιμάσω και ποια είναι η καταλληλότερη μορφή;*
 - 6. Πώς συμβάλλω στην ανάπτυξη κλίματος που να χαρακτηρίζεται από ευαισθησία στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων, ουσιώδη επικοινωνία, συνεργατικότητα, ειλικρίνεια, εμπιστοσύνη και αμοιβαίο σεβασμό;*
 - 7. Πώς αξιολογώ και σχολιάζω μία γραπτή εργασία;*
 - 8. Πώς σχεδιάζω και υλοποιώ μια σύγχρονη εξ αποστάσεως ή δια ζώσης συνάντηση;*
 - 9. Ποια μέσα και ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές είναι πιο κατάλληλες;*
 - 10. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ενηλίκου εκπαιδευόμενου και υπό ποιες προϋποθέσεις μαθαίνει αποτελεσματικότερα;*
 - 11. Πώς χειρίζομαι τη δυναμική της εκπαιδευόμενης ομάδας και πώς αντιμετωπίζω «δύσκολες περιπτώσεις» (άρνηση, αδιαφορία, επιθετικότητα);*
-

12. Πώς αξιολογώ το αποτέλεσμα των μαθημάτων ή ενοτήτων που έχω αναλάβει;

Το προτεινόμενο μοντέλο συνδυάζει ...

- *Σενάριο (που αντλείται από εφαρμογή αυτών που πρόκειται να μάθουν στην πράξη) πάνω στο οποίο «δένονται» οι μαθησιακές δραστηριότητες ή τα προβλήματα*
 - *Οργάνωση μαθημάτων ανά εβδομάδα ή 15νθήμερο*
 - *Οδηγό σπουδών-μελέτης για τους εκπαιδευόμενους*
 - *Μελέτη κατάλληλου πολυμορφικού εκπαιδευτικού υλικού που δίνεται στους εκπαιδευόμενους σταδιακά ανά 15νθήμερο ή μήνα*
 - *Συμμετοχή σε σύγχρονες ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις (1 ανά 15νθημερο)*
 - *Εκπόνηση ασκήσεων αυτοαξιολόγησης και γραπτών δραστηριοτήτων*
 - *Υποστήριξη από του καθηγητή-σύμβουλο με ανατροφοδότηση και αποστολή γραπτών σχολίων*
 - *Αυτό-αξιολόγηση / κριτικό στοχασμό καθηγητή συμβούλου*
-

Μη-τυπική εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για ενήλικες

Οι βασικοί συντελεστές ενός εκπαιδευτικού προγράμματος είναι οι εκπαιδευόμενοι, οι εκπαιδευτές και ο φορέας που το προσφέρει.

Ένα πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για ενήλικες σχεδιάζεται, οργανώνεται και παρέχεται από ένα εκπαιδευτικό οργανισμό με:

- α) τη βοήθεια «ειδικά» σχεδιασμένου εκπαιδευτικού υλικού (*distance education material*),
- β) την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης από καθηγητές-συμβούλους (*tutors*) σύμφωνα με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων (*adult education*) και
- γ) την τεχνολογική υποδομή Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης (*LMS*) και το Διαδίκτυο που «γεφυρώνουν» την απόσταση και παρέχουν πολλαπλά κανάλια επικοινωνίας και χώρους αλληλεπίδρασης.

Οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι όμως έχουν *ανάγκη από υποστήριξη*. Η ανάγκη αυτή μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, που ορισμένες φορές λειτουργούν σωρευτικά. Άλλοι δυσκολεύονται να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά το διδακτικό υλικό, γιατί δεν διαθέτουν τις κατάλληλες δεξιότητες μελέτης. Δεν γνωρίζουν πώς να προσεγγίζουν διεισδυτικά το αντικείμενο της μάθησης, να γράφουν εργασίες, να χρησιμοποιούν μαθησιακές πηγές. Αμφιβάλλουν λοιπόν αν προχωρούν σωστά, και χρειάζονται τακτικά ανατροφοδότηση και αξιολόγηση. Άλλοι δεν έχουν την κατάλληλη αυτό-οργάνωση και συγκέντρωση και δεν διαχειρίζονται λειτουργικά το χρόνο τους, ο οποίος συχνά είναι περιορισμένος λόγω άλλων υποχρεώσεών τους. Άλλοι πάλι δυσπιστούν απέναντι στον καινούριο για αυτούς τρόπο της από απόσταση εκπαίδευσης.

Η τεχνολογία και τα σύγχρονα Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης (όπως τα Blackboard, Moodle LAMS) αυξάνουν τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες υποστήριξης αλλά ταυτόχρονα εισαγάγουν συχνά «θόρυβο» και προβλήματα τα οποία πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι να αντιμετωπίζουμε. Ένα στοιχείο για αυτό το έργο είναι να διαπιστώσουμε και όπου μπορούμε να δώσουμε απαντήσεις ή τρόπους αντιμετώπισης για τέτοιου είδους προβλήματα.

Σχεδιασμός Διδασκαλίας και Σχεδιασμός Μάθησης

Οι θεωρίες και οι αρχές των σύγχρονων θεωριών μάθησης, του σχεδιασμού διδασκαλίας (instructional design), του σχεδιασμού μάθησης (learning design), της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων είναι τα θεμέλια στα οποία βασιζόμαστε για να σχεδιάσουμε, να αναπτύξουμε, να υλοποιήσουμε και να αξιολογήσουμε ένα μάθημα.

Αρκετοί από εμάς, έχοντας γαλουχηθεί στο κυρίαρχο δασκαλοκεντρικό και φορμαλιστικό μοντέλο εκπαίδευσης, δεν είμαστε εξοικειωμένοι με τα καινοτόμα – για την ελληνική πραγματικότητα – στοιχεία της εκπαίδευσης ενηλίκων. Συχνά έχουμε επενδύσει συναισθηματικά και προσκολλόμαστε επίμονα αφού είναι πιο εύκολη «λύση», με αποτέλεσμα να δυσκολευόμαστε να αποδεχτούμε νέες εκπαιδευτικές μεθόδους και τεχνικές.

Επομένως, παρά την αναγνώριση της αξίας τους συχνά η έλλειψη εξοικείωσης αλλά και γνώσεων δεξιοτήτων και στάσεων πολύ συχνά έχει ως αποτέλεσμα τη δυσκολία υιοθέτησης και εφαρμογής τους στην πράξη από πολλούς σχεδιαστές-δημιουργούς προγραμμάτων αλλά και καθηγητές συμβούλους.

Σύμφωνα με τα μοντέλα που έχουν προτείνει ορισμένοι από τους θεμελιωτές αυτού του επιστημονικού πεδίου της εκπαίδευσης από απόσταση (Holmberg 1981; Moore, 1990; Race, 1999; Keegan, 2001) και του επιστημονικού πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων (Freire, 1960 , Knowles 1983; Caffarella, 1991 ; Rogers, 2002; Jarvis, 2004; Mezirow 2007) η πρόταση μας βασίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- Η μάθηση συντελείται κυρίως μέσα από την κατ' ιδίαν μελέτη του **διδακτικού υλικού**, που είναι **ειδικά διαμορφωμένο για τις ανάγκες της εκπαίδευσης από απόσταση** και βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης με τους εκπαιδευομένους.
- Οι **εκπαιδευόμενοι υποστηρίζονται** από **καθηγητή-σύμβουλο** που επικοινωνεί τακτικά μαζί τους και τους καθοδηγεί επιστημονικά, τους εμπνέει στην προσπάθειά τους, τους βοηθάει να αξιοποιούν το διδακτικό υλικό και σχολιάζει τις γραπτές εργασίες που του στέλνουν κατά τη διάρκεια των σπουδών.
- Ο **καθηγητής-σύμβουλος** επικοινωνεί τακτικά με τους εκπαιδευομένους από απόσταση (επιθυμητό θα ήταν περιοδικά δια ζώσης αλλά οι συχνά οι συνθήκες δεν το επιτρέπουν), επιλύει απορίες, εμφυσάει δημιουργική διάθεση, φροντίζει να προωθεί τη μεταξύ τους συνεργασία με έμφαση μέσα από την πρόσωπο με

πρόσωπο επικοινωνία και τη συνεργατική μάθηση στο πλαίσιο ομάδας αξιοποιώντας όσο είναι δυνατό βιωματικές-ενεργητικές τεχνικές εκπαίδευσης.

Σκοπός και στόχοι

Ας θυμηθούμε ότι ο σκοπός κάθε **μαθήματος** εξειδικεύεται σε μετρήσιμους **στόχους σε τρία επίπεδα:**

- α) στο επίπεδο των γνώσεων (τι θα πρέπει να γνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι στο τέλος του προγράμματος),**
- β) στο επίπεδο των δεξιοτήτων (τι θα είναι ικανοί να κάνουν)**
- γ) στο επίπεδο των στάσεων (ποιες προδιαθέσεις θα αναπτύξουν οι οποίες θα επηρεάζουν τις προτιμήσεις και τη συμπεριφορά τους για ορισμένα πρόσωπα ή καταστάσεις).**

Οι επόμενες κρίσιμες επιλογές αφορούν την εκπαιδευτική **στρατηγική**, τις **δραστηριότητες** το **περιεχόμενο**, τη **μορφή** και την **έκταση** που έπρεπε να έχει το εκπαιδευτικό υλικό για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι.

Ποιο είναι το «κατάλληλο» διδακτικό υλικό;

Το εκπαιδευτικό υλικό συνήθως αποτελείται κυρίως από κείμενα και εικόνες αποτελεί σε συνδυασμό με αρχεία παρουσιάσεων με διαφάνειες.

*Ένα πρώτο ερώτημα που θέτει κάθε συγγραφέας είναι η **έκτασή** του.*

Με βάση τις διεθνείς πρακτικές που ακολουθούν έγκυροι φορείς της εκπαίδευσης από απόσταση (Open University στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΕΑΠ στην Ελλάδα, και το U.N.E.D. στην Ισπανία) για **καθεμία (1) ώρα μελέτης** του σπουδαστή που μελετά κατ' ιδίαν αντιστοιχούν κατά μέσο όρο **3 – 3^{1/2} σελίδες έντυπου διδακτικού υλικού**. Σε αυτήν την ώρα εμπεριέχονται και οι επαναλήψεις που κάνει ο σπουδαστής, καθώς και η εκπόνηση των ασκήσεων που υπάρχουν στο έντυπο υλικό.

Επομένως εάν θεωρήσουμε ότι οι εκπαιδευόμενοι μας θα μελετούν περίπου *10 ώρες* ανά *μονάδα εκπαίδευσης* (εβδομάδα ή 15νθήμερο) το υλικό που θα πρέπει να τους ετοιμάσουμε για μελέτη – εξάσκηση, θα πρέπει να αντιστοιχεί στις **30-35 σελίδες**. Το εκπαιδευτικό υλικό όπως κυριαρχεί στη διεθνή πρακτική της εκπαίδευσης από απόσταση είναι σκόπιμο να παραπέμπει και σε άλλα βιβλία, ώστε να προσφέρονται στον

εκπαιδευόμενο πολλαπλές πηγές που του επιτρέπουν να γνωρίσει διάφορες προσεγγίσεις σχετικά με όσα μελετά και να τις συγκρίνει μεταξύ τους. Με βάση αυτό συνιστάται ένα 20-25% της ύλης να αναφέρεται σε περαιτέρω μελέτη άλλα βιβλία και παράλληλα κείμενα. Τα βιβλία αυτά λειτουργούν ως συμπληρωματικά κείμενα αναφοράς στο βασικό υλικό μελέτης και χρειάζεται να υπάρχουν κατάλληλες διασυνδέσεις (γέφυρες) μεταξύ του βασικού υλικού και του υλικού αναφοράς, καθώς επίσης να περιέχονται στο βασικό υλικό ασκήσεις, που να βοηθούν στην εμπέδωση της ύλης που περιέχεται στο υλικό αναφοράς.

Επομένως θα μπορούσε ενδεικτικά να επιλέγουμε ή ετοιμάζουμε και να συστήνουμε **ανά μονάδα εκπαίδευσης-μελέτης** περίπου:

- ~3-4 σελίδες οδηγού σπουδών
- ~20-30 σελίδες «έντυπου υλικού» σε ψηφιακή μορφή (doc, pdf, κλπ)
- 1 ώρα πολυμορφικού υλικού, όπως μία ή δύο βιντεοδιαλέξεις ~10 λεπτών συγχρονισμένων διαφάνειες και ήχο (ή video). 1-2 ταινίες κινούμενων σχεδίων (.swf), applets κλπ
- 1 τεστ αυτοαξιολόγησης με ερωτήσεις κλειστού τύπου και ανατροφοδότηση.
- 2-3 ανοικτές ερωτήσεις ή κείμενο για γραπτή εργασία την οποία εκπονούν (1 το μήνα) οι εκπαιδευόμενοι και λαμβάνουν αναλυτικά σχόλια

Προδιαγραφές εκπαιδευτικού υλικού

Όπως οι προδιαγραφές τους εκπαιδευτικού υλικού για εκπαίδευση από απόσταση καθορίζουν είναι σημαντικό να μην παραλείπεται να δίνεται έμφαση στο να ενσωματωθούν σε αυτό όλα εκείνα τα στοιχεία που σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία και πρακτική αποσκοπούν να διευκολύνουν και να εμπυκλώνουν τους εκπαιδευόμενους όταν μελετούν.

Τα στοιχεία αυτά, που αποτελούν την ειδοποιό διαφορά ενός εκπαιδευτικού υλικού κειμένου για εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από ένα εκπαιδευτικό υλικό για συμβατική εκπαίδευση είναι τα ακόλουθα (Ματραλής, 1999, Λιοναράκης, 2000, Παπαδάκης, 2007, Κόκκος, 2008):

1. Στοιχεία που βοηθούν τους εκπαιδευόμενους να κατανοήσουν καλύτερα και ευκολότερα το κείμενο:

- 1.1. Σκοπός κάθε κεφαλαίου.
- 1.2. Προσδοκώμενα αποτελέσματα.
- 1.3. Έννοιες-Κλειδιά (οι 3 έως 5 σημαντικότερες).
- 1.4. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις (για τη σημασία, τη διασύνδεσή με τα προηγούμενα και επόμενα, τον τρόπο με τον οποίο είναι σκόπιμο να μελετηθεί, βασικές πληροφορίες για την ύλη που περιέχει).
- 1.5. Σχόλια που συνδέουν τα επιμέρους με το όλο και υπενθυμίζουν όσα έχουν αναφερθεί.
- 1.6. Παραδείγματα.
- 1.7. Διευκρινήσεις, επεξηγήσεις, αναφορές, αναλύσεις εννοιών.
- 1.8. Γλωσσάρι Όρων.
- 1.9. Μορφή που δίνει έμφαση στα σημεία που πρέπει (υπογραμμίσεις, πλαίσια, είδος γραμμάτων, έντονη-πλάγια γραφή, χρωματικές αποχρώσεις).
- 1.10. Οπτικά (απεικονίσεις, διαγράμματα, πίνακες, σχήματα, φωτογραφίες κ.ά.) και άλλων μορφών (ήχοι, κινούμενα γραφικά, video) στοιχεία .
- 1.11. Όσο είναι εφικτό να είναι περισσότερο αλληλεπιδραστικό προσφέροντας πολλαπλές επιλογές και υποκινώντας νέες αντιδράσεις του εκπαιδευόμενου
- 1.12. Να είναι εμπλουτισμένο με παραπομπές ή συνδέσμους (links) που δίνουν εναλλακτικές απόψεις ή πηγές που διευκολύνουν τον εκπαιδευόμενο να ανατρέξει σε επιμέρους θέματα.
- 1.13. Σύνοψη κάθε κεφαλαίου.

2. Πηγές γνώσεων συμπληρωματικές προς το κείμενο:

- 2.1. Βιβλιογραφικές αναφορές.
- 2.2. Βιβλιογραφία και Σχολιασμός των σημαντικότερων Αναφορών για περαιτέρω μελέτη
- 2.3. Παραπομπές σε άλλα κείμενα αναφοράς με διασυνδέσεις στο κυρίως κείμενο και κατάλληλες οδηγίες για τη μελέτη τους.

3. Στοιχεία που βοηθούν στην εφαρμογή των γνώσεων και τη μάθηση μέσω της πράξης:

- 3.1. Ασκήσεις που παροτρύνουν τον εκπαιδευόμενο να αναζητήσει και να παρουσιάσει προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες του και να τις συνδέσει με το μελετώμενο ζήτημα.
- 3.2. Ασκήσεις που οδηγούν στην επεξεργασία ζητημάτων (εντοπισμός παραμέτρων, ανάλυση περιστατικών, σύγκριση κειμένων).
- 3.3. Ασκήσεις που παροτρύνουν την πρακτική εφαρμογή και εμβάθυνση όσων έμαθε ο εκπαιδευόμενος.
- 3.4. Μελέτες περίπτωσης για εμπέδωση, εμβάθυνση και σύνδεση θεωρίας με την πράξη.
- 3.5. Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών και ανοικτές ερωτήσεις.
- 3.6. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι οι απαντήσεις- ανατροφοδοτήσεις που πρέπει να υπάρχουν στο τέλος. Η ανατροφοδότηση έχει στόχο αφενός να δίνει στον εκπαιδευόμενο απάντηση για το αν εκπόνησε σωστά την άσκηση, αφετέρου να του προσφέρει πρόσθετα εναύσματα για περαιτέρω μελέτη και προβληματισμό. Είναι, επίσης σκόπιμος σε μερικές περιπτώσεις να μη δίνεται όλη η απάντηση, αλλά να προτείνει στον αναγνώστη πηγές από τις οποίες μπορεί να αντλήσει την ανατροφοδότηση.

Ο Οδηγός Σπουδών

Στα προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση ο *Οδηγός Σπουδών* για τους εκπαιδευόμενους αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του εκπαιδευτικού υλικού και σημαντικό εργαλείο για την υποβοήθησή τους και την καθοδήγηση της μελέτης τους. Τα στοιχεία που συνιστάται να περιέχει είναι:

- Σκοπός και στόχοι του μαθήματος.
- Προδιαγραφές και διάρθρωση του προγράμματος (τρόπος λειτουργίας του, σχέση και επικοινωνία εκπαιδευτή-εκπαιδευομένων-φορέα, σύστημα αξιολόγησης των εκπαιδευομένων.)
- Παρουσίαση-επισκόπηση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Οδηγίες για τη μελέτη (μεθοδολογία, διασύνδεση του βασικού υλικού μελέτης με το υλικό αναφοράς και το λοιπό πολυμορφικό υλικό)
- Οδηγίες για τον τρόπο εκπόνησης των ασκήσεων-εργασιών – λοιπών υποχρεώσεων εκπαιδευομένων.
- Πληροφορίες για τις σύγχρονες συναντήσεις.
- Βασική βιβλιογραφία.
- Χρονοδιάγραμμα ενεργειών (ανά εβδομάδα ή 15νθήμερο).
- Αρχές της εκπαίδευσης από απόσταση και της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Οι σύγχρονες ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις

Οι πρόσωπο με πρόσωπο σύγχρονες ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις αποτελούν την πιο σημαντική άμεση επαφή εκπαιδευτή – εκπαιδευομένων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης από απόσταση. Μπορούν να διαρκούν από 2-8 ώρες και πραγματοποιούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της εκπαίδευσης από απόσταση ο σκοπός μιας σύγχρονης ομαδικής συμβουλευτικής συνάντησης *δεν είναι να πραγματοποιηθούν συμπληρωματικά μαθήματα και διαλέξεις*. Στη διάρκεια της δίνονται πληροφορίες και **επεξηγήσεις** για την πορεία του μαθήματος, γίνεται **επίλυση αποριών**, διάλογος και **επεξεργασία απόψεων**, σχολιασμός των γραπτών εργασιών που εκπονήθηκαν, **προετοιμασία** για τα επόμενα στάδια της μελέτης, ασκήσεις εμπέδωσης, **ομαδικές εργασίες**, βιβλιογραφική επισκόπηση και **κατευθύνσεις** για τη μελέτη τους.

Ο σκοπός τους είναι η **υποστήριξη**. Είναι σκόπιμο να θέτουμε στόχους και να ετοιμάζουμε ένα περίγραμμα των δραστηριοτήτων καθεμίας σύγχρονης εκπαιδευτικής συνάντησης. Εάν κρίνουμε ότι χρειάζεται κάποια διάλεξη είναι προτιμότερο να την ετοιμάσουμε σε βιντεοδιάλεξη, να ζητήσουμε να την έχουν δει οι εκπαιδευόμενοι και να διαθέσουμε το χρόνο για επίλυση αποριών και συζήτηση με αφορμή αυτή.

Αυτή τη στιγμή με την υπάρχουσα υποδομή είναι εφικτή η άμεση επικοινωνία – *σύγχρονη συνάντηση μέσω γραπτών συνομιλιών*. Όμως η τεχνολογία επιτρέπει και είναι πιθανόν να έχουμε (υπάρχουν σε πιλοτικό στάδιο και δωρεάν π.χ. Skype) διαθέσιμη υπηρεσία τηλεδιάσκεψης (με δυνατότητα επικοινωνίας άμεση συνομιλία με ήχο ;h/και video, διαμοίραση διαφανειών, εφαρμογών κλπ) εάν ο αριθμός των συμμετεχόντων το επιτρέπει μπορεί να αξιοποιείται ανάλογα.

Οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης και οι γραπτές εργασίες

Στη διεθνή πρακτική της εκπαίδευσης από απόσταση θεωρείται κοινός τόπος ότι η τακτική εκπόνησης *ασκήσεων αυτοαξιολόγησης και γραπτών εργασιών* αποτελεί θεμελιώδη διεργασία μέσα από την οποία συντελείται η μάθηση.

Στην πρακτική πολλών Πανεπιστημίων (Open University, Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Ισπανίας, Ε.Α.Π.) που λειτουργούν με τη μέθοδο της εκπαίδευσης από απόσταση έχει διαπιστωθεί ότι η διαδικασία της εκπόνησης των γραπτών εργασιών όχι μόνο βοηθάει σημαντικά τους εκπαιδευόμενους να εμπεδώνουν την ύλη, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την υπευθυνότητά τους αλλά και επανενεργοποιεί το ενδιαφέρον τους για το πρόγραμμα σπουδών.

Αυτά τα πλεονεκτήματα των γραπτών εργασιών ενισχύονται καταλυτικά, όταν οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης συνοδεύονται από **ανατροφοδότηση** (υποδειγματικές απαντήσεις, στοιχεία για το που θα βοηθηθούν εάν δεν τα καταφέρνουν κλπ) και όταν οι εκπαιδευόμενοι λαμβάνουν από τον εκπαιδευτή – σύμβουλο **γραπτό αναλυτικό σχολιασμό** κάθε εργασίας τους (1-2 σελίδες). Αυτός ο σχολιασμός, αποτελεί σημαντική συνιστώσα της από απόστασης διδασκαλίας (Λιοναράκης, 1998) και δίνει στον εκπαιδευτή – σύμβουλο την ευκαιρία να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να αντιληφθούν τις αδυναμίες τους, να εντοπίσει τα ισχυρά τους σημεία, να αιτιολογήσει το βαθμό που δίνει στις εργασίες τους, να επισημάνει την πρόοδο που παρουσιάζουν, να τους ενθαρρύνει και να τους συμβουλεύσει για περαιτέρω προσπάθεια, να τους εφοδιάσει με πηγές γνώσης κ.ά.

Τα **σχόλια** συστήνεται να περιέχουν τα εξής *στοιχεία* (Κόκκος, 2008):

1. Επισημαίνονται τα *θετικά στοιχεία* της εργασίας. Σκόπιμο είναι αυτό να γίνεται με παραδείγματα.
2. Αναδεικνύονται και επισημαίνονται οι *ελλείψεις* και τα *λάθη*, που υπάρχουν στην εργασία. Σκόπιμο είναι αυτό να γίνεται *μετά* την επισήμανση των θετικών στοιχείων. Επίσης είναι ιδιαίτερα σκόπιμο να γίνονται συγκεκριμένες αναφορές σε λάθη και να παρουσιάζονται παραδείγματα.
3. Τα *σχόλια* κάνουν *αναφορές στο υλικό μελέτης* (ποια σημεία του

υλικού φαίνεται ότι αξιοποίησε ή δεν αξιοποίησε ο εκπαιδευόμενος, ποια τυχόν παρερμήνευσε, κλπ.). Εάν οι εκπαιδευόμενοι κάνουν αναφορές στο διδακτικό υλικό τεκμηριώνουν όσα γράφουν, το αξιοποιούν και ταυτόχρονα δείχνουν ότι το μελέτησαν.

4. Δίνεται *αναιτροφοδότηση* (τι να κάνει ο εκπαιδευόμενος ώστε να βελτιωθεί και να συγγράφει καλύτερα τις επόμενες εργασίες, τι να προσέχει, ποιες εμπειρίες να αξιοποιήσει, κλπ).
5. Υπενθυμίζονται, αν χρειάζεται, οι *οδηγίες* για την εκπόνηση των γραπτών εργασιών.
6. Υπάρχει η διάσταση της *ενθάρρυνσης / εμπύκωσης* του εκπαιδευόμενου.
7. Στο τέλος, αν χρειάζεται, γίνονται ορισμένες *υπενθυμίσεις* στον εκπαιδευόμενο (λ.χ. πότε θα γίνει η επόμενη σύγχρονη ομαδική συμβουλευτική συνάντηση, τι να έχει μαζί του εκεί, τυχόν αλλαγές, κλπ).

Επόμενα βήματα ...

- Προσπαθούμε να «δέσουμε» το υλικό και ιδιαίτερα τα παραδείγματα και τις ασκήσεις εισαγωγής, εμπέδωσης, εμπάθυνσης και αξιολόγησης σε ένα *σενάριο από τον πραγματικό κόσμο*.
- Αναπτύσσουμε την εκπαίδευσή μας με ακολουθίες δραστηριοτήτων και διαθέτουμε το υλικό σε τακτά χρονικά διαστήματα ανά μονάδα εκπαίδευσης σε όποια πλατφόρμα τελικά χρησιμοποιηθεί.
- Προσπαθούμε να αξιοποιήσουμε τα πλεονεκτήματα της τεχνολογίας και προετοιμαζόμαστε για την αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Brookfield, S. (1995). *Adult Learning: An Overview*. In A. Tuinijman (ed.) *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press.
- Holmberg B. (1989). *Theory and Practice of Distance Education*. London: Routledge.
- Jarvis P. (2002). *Adult and Continuing Education: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Keegan D. (2001). *Οι βασικές αρχές της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Knowles M. (1990). *The Adult Learner: A neglected species*, Houston: Gulf..
- Mezirow J. (1991) *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow J. (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Race Ph. (1999). *Το εγχειρίδιο της ανοικτής εκπαίδευσης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Rogers A. (2003). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βεργίδης Δ., Λιοναράκης Α., Λυκουργιώτης Α., Μακράκης Β. & Ματραλής Χ. (1998). *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Τόμος Α, Θεσμοί και Λειτουργίες, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος Α. (2008). *Εκπαιδύοντας τους Εκπαιδευτές Ενηλίκων: Μελέτη Αξιολόγησης*. Αθήνα: ΕΕΕΕ.